

Hoofdstuk een

“Wat een idioot verhaal,” zei de onbekende Spaanse man in de kroeg in Amsterdam. “Je zult het wel gedroomd hebben. Ik heb nog nooit zoveel onzin bij elkaar gehoord. Vogels die kanonskogels afgooien, ridders in rijdende ijzeren kisten. En iedereen weet dat de aarde plat is en dat indianen en negers geen ziel hebben. En hoe moet je nou seks hebben met een vrouw als je het altijd eerst netjes moet vragen. En hoe kan een man door de wereld trekken zonder zo nu en dan zijn wapens te gebruiken? Zeg eens, Guillem, is er iets uitgekomen van al die voorspellingen?” Hij keek Willem vragend aan over zijn pul bier heen.

“Tot nu is het enige wat uitkwam, dat ik wakker werd op dat slagveld tussen de lijken van tientallen Zwitserse huurlingen. Het was inderdaad een wonder want die kanonskogel was dwars door mijn schild heengegaan en ik had alleen maar een paar blauwe plekken. De Spanjaarden hadden alle lijken van hun tegenstanders voor de zekerheid nog een keer doorstoken, maar mij hadden ze overgeslagen. Nou ja, overgeslagen: ik lag onder een enorme stapel dode strijdmakkers. Maar al die andere dingen: helemaal niks. Dus ja, ik weet het niet. Het leek allemaal wel heel erg echt, maar het is nu al weer drie jaar geleden.”

“Wat heb je toen gedaan? Hoe ben je ontkomen? Het is bekend dat Spaanse legers geen gevangenen maken en alle verliezers om zeep helpen.”

“Het was duidelijk dat de Spanjaarden hadden gewonnen en dat er weinig over was van mijn compagnie Zwitserse huurlingen. Ik had geen idee hoe ik me ooit weer moest aansluiten bij mijn eigen leger. Eerst ben ik heel lang stil blijven liggen.

Toen heb ik mijn wapenuitrusting uitgetrokken en heb ik die van een Duitse landsknecht aangedaan. Die Duitsers vochten voor de Spanjaarden, zie je en ik kan wel voor een Duitser doorgaan. Toen ben ik maar achter het Spaanse leger aangelopen en heb me aangesloten bij een compagnie. Als ik de andere kant opliep en per ongeluk Spanjaarden tegen was gekomen, hadden ze me ook kunnen doden en ik had geen trek om als dode deserteur te eindigen. De veldslag was al beslist, dus de kans was klein dat ik tegen mijn eigen mensen zou moeten vechten. Toen duidelijk was, dat de oorlog echt helemaal afgelopen was, heb ik een schip naar de Nederlanden genomen en kwam ik in Amstelredaem aan.”

De man boog zich voorover en fluisterde: “Ik zou maar oppassen met dit verhaal. Als een priester dit hoort en je aangeeft, kun je last krijgen met de Inquisitie vanwege godslastering.”

“Nou nee hoor, niet hier in Amstelredaem. Hier mag iedereen zeggen wat hij denkt. De Inquisitie bestaat hier niet. Bovendien hebben de priesters het veel te druk met die Duitse monnik Maarten Luther, want die heeft de hele kerk en alle geestelijken uitgedaagd met zijn 95 stellingen.”

De man boog zich weer voorover. “Waarom vertel je dit verhaal aan mij, een wildvreemde Spanjaard in een kroeg?”

“Hm, goede vraag. Dit heeft zoveel indruk op me gemaakt, en ik twijfel zo erg aan de waarachtigheid ervan, dat ik heel graag iemand zou ontmoeten die ook zo'n ervaring heeft gehad. Als die ervaring dan lijkt op de mijne, zou dat kunnen betekenen dat het geen droom was of een ijlkoorts, maar dat ik het echt zo beleefd heb. Maar zo iemand heb ik nooit ontmoet.”

“Nou, Guillem, je hebt hem nog steeds niet ontmoet, want ik geloof er niks van. Maar omdat je me een aardige vent lijkt, en ik het een leuk verhaal vond, zal ik betalen voor het bier en het eten en krijg je een geschenk van me.” De man legde een paar stuivers en een klein geitenleren zakje op tafel. “Je spreekt trouwens erg goed Spaans. Waar heb je dat geleerd?”

Willem keek naar het zakje. “Oh, ik heb een paar jaar in

Galicia, in Noord-Spanje gewoond. Daar noemden ze me altijd Guillem del Norte.” De Spanjaard keek hem vorsend aan en verliet de kroeg.

Willem gaf het geld aan de waardin, en maakte toen het zakje open. Hij hield iets tussen zijn duim en wijsvinger dat leek op een lapje stof. Hij vouwde het open. Het was een bruin touw van een halve el lang. Aan dat touw zaten twintig dunner touwtjes verweven. Die kleine touwtjes hadden verschillende kleuren, en sommige waren geweven uit verschillende kleuren draad. Willem spreidde het ding uit op tafel: een touw met daaraan vastgeknoopt op verschillende afstanden twintig touwtjes. In die kleine touwtjes zaten allerlei knoopjes. Verschillende knoopjes, op verschillende hoogten. Het leek op niets wat Willem ooit had gezien. Hij kreeg kippenvel: ‘een groot touw met touwtjes en knopen, dat je zult ontvangen’. Hier lag het op tafel en hij had het nota bene gekregen van een man die zei niets te geloven van zijn verhaal. Hij sprong op om de man achterna te gaan, want dit was wel heel erg vreemd, maar op straat zag hij niets meer. Nou ja, dacht Willem, Amstelredaem was niet bepaald een wereldstad, dus hij zou de Spanjaard binnenkort wel weer tegen het lijf lopen. Hij zou hem in elk geval makkelijk herkennen aan de witte lok midden op zijn kruin tussen het verder pikzwarte haar.

Willem wandelde over de Kloveniersburgwal naar de haven aan het IJ waar de zeeschepen aanmeerden. Hij probeerde de diepste modderkuilen in de straten te ontwijken. Zeelieden uit Engeland met rossig haar en veel sproeten liepen luid schreeuwend langs de lichtekooien die op de stoep voor de bordelen naar hen lonkten. “Psst. Hasjiesj kopen?” Een koopman uit de Levant, herkenbaar aan zijn tulband, probeerde zijn aandacht te trekken. De vroedschap had de verkoop van hasjiesj verboden. Zeelui uit de Levant en Noord-Afrika namen het echter regelmatig mee in hun plunjezakken en verkochten het spul op straat. Het gebruik van hasjiesj werd oogluikend toegestaan door de schout en zijn mannen, maar de verkoop was verboden. Vooral zeelui uit de andere landen rondom de Noordzee waren verzot op het spul en werden regelmatig belazerd doordat ze

hasjiesj kochten die was vermengd met gewone keukenkruiden. Of ze kochten een bosje peterselie. Hij woonde nu twee jaar met veel plezier in Amsterdam, maar hij had een afkeer van de straattaferelen met dronken zeelui, hasjiesjverkopers en opdringerige hoeren. En dan het eeuwige probleem met handkarren, paard-en-wagens en koetsen die overal om je heen voortraasden. Ze moesten een tunnelstelsel onder de stad graven, waar alleen Hollanders gebruik van mochten maken, zodat je geen last meer had van reizigers, en waar alle prostitutie en verkoop waren verboden, had zijn vriend Jan Beukelszoon eens geopperd. “Ja, en dat je dan met een koets met paarden snel overal heen kon reizen,” had Willem toegevoegd. “Maar ja, hoe moet je ooit een tunnel onder dit moeras graven,” vond Jan. “En wie ruimt de paardenvijgen op in die tunnel?”

Na zijn gedwongen afscheid van de Zwitserse huurlingen was hij geheel berooid in de Nederlanden aangekomen. Aanvankelijk was hij naar zijn geboortestad Delft verder getrokken, maar daar kon hij zijn draai niet meer vinden. Zijn ouders waren overleden tijdens zijn afwezigheid. Hij had nog een broer in Delft, die daar de kroeg van zijn ouders had overgenomen. Hij had zijn erfenisje in ontvangst genomen en had zich door zijn broer laten afkopen voor het ouderlijk huis annex kroeg. Zijn ervaring in de andere wereld liet hem niet meer los en hij hoopte in Amsterdam bevrijd te worden van het knellende gevoel dat er meer moest zijn, dat hij in Delft continu gehad had. Maar in twee jaar Amsterdam was er niks gebeurd; hij had zo nu en dan werk; meestal als sjouwer in de haven, niemand nam zijn verhaal serieus en op de koop toe wenste hij niet meer te werken als huursoldaat en respecteerde hij vrouwen, zodat zijn carrière stil stond en zijn liefdesleven een stuk was bekoeld. Hij twijfelde steeds vaker of het verhaal wel echt was of een product van zijn verbeelding. En nu ineens was er die Spanjaard met dat touw geweest. Willem voelde nieuwe energie door zijn lichaam stromen. Hij schudde zijn lange blonde haren en stapte met grote schreden door de modderige straten.

Aan de Plaetse, het stadsplein, zag hij de Spanjaard weer

lopen. De man droeg de dure kleding van een koopman en had een zwierige hoed op die zijn witte lok bedekte. Hij ging het stadhuis binnen. Willem ging ook naar binnen. De twee wachters bij de deur keken hem argwanend aan. Willem verwachtte half dat ze hem met hun hellebaarden de weg zouden versperren, maar hij mocht doorlopen. Willem kende de hellebaard nog uit zijn soldatentijd: een houw- en stootwapen dat bestaat uit een lange houten stok met een gemene ijzeren punt, en daaronder, tegenover elkaar geplaatst, een bijl en een haak.

De Spanjaard was een van de vertrekkers binnengegaan die aan de centrale hal lagen. Daar stonden wederom twee gewapende wachters voor de eikenhouten deur. Deze droegen geen hellebaarden, maar zwaarden en dolken. Achter hen stonden twee stalen aangespannen kruisbogen tegen de muur. Hellebaarden waren machtige slagwapens voor infanteristen op een slagveld tussen de cavalerie, maar ze waren zo groot en onhandig dat ze eigenlijk nauwelijks nut hadden als het er op aankwam indringers te voet tegen te houden als deze een gebouw wilden binnengaan. Ze hadden in deze situatie eigenlijk vooral een ceremoniële functie. De wachters bij de ingang van het vertrek waar de Spanjaard was binnengegaan, zagen er een stuk gevaarlijker uit en bereid om tot actie over te gaan. Toen ze Willem op zich zagen afkomen, trokken ze beiden direct hun zwaard.

Willem vertelde dat hij op zoek was naar de koopman die zonet was binnengegaan. Ze maakten hem duidelijk dat hij hier voor de deur moest wachten tot hij weer naar buiten kwam.

“Jullie kunnen toch zien dat deze man ongevaarlijk is? Laat hem binnen.”

In de deuropening stond een man van ongeveer vijftig jaar. Hij droeg dure gewaden van zijde en linnen. Aan zijn voeten droeg hij leren schoenen met een lange gedraaide punt die waarschijnlijk afkomstig waren uit Venetië. Op zijn grijze hoofd lag een zwart kapje: het teken dat hij Joods was. Zijn ogen leken te lachen. De man sprak met een Zuid-Europees accent.

De wachters deden hun zwaard terug in de schede en de Joodse man maakte een uitnodigende zwier met zijn arm ten teken dat Willem binnen mocht komen.

“Oh, maar ik kom niet voor u, want ik zoek de man die net binnen ging, die Spaanse koopman. Kan ik hem spreken?”

“U kent mijn goede vriend Fernando de Bazán? In dat geval bent u dubbel welkom.”

Willem liep aarzelend naar binnen. Zijn Spaanse kroegmaat van zo-even zat aan een tafel en dronk een drankje. Willem kon niet bepalen wat voor soort handel er in dit vertrek werd bedreven. In een hoek stond nog een tafel en daaraan zat een klerk met een glimmend kaal hoofd te schrijven in een dik boek. Aan de muren hingen een paar nietszeggende schilderijen van Hollandse landschappen. Op de vloer lag een mooi tapijt. Op een plank aan de bakstenen achtermuur stonden een paar boeken. Boeken werden tegenwoordig niet meer overgeschreven maar gedrukt. Daardoor kwamen er steeds meer boeken in omloop. Vroeger was een boek onbetaalbaar en tegenwoordig wel meer betaalbaar maar nog steeds heel erg duur. Het bezit van een rij van een stuk of tien boeken was een teken van grote rijkdom. Willem kon niet lezen of schrijven. Fernando de Bazán stond op toen hij Willem zag: “Mijn vriend Guillem van de mooie verhalen,” begroette hij hem in het Spaans met een handdruk. “Pas op met wat je zegt, Salomón, want deze blonde reus spreekt vloeiend Spaans.”

“Dat hoor je niet vaak. Mijn naam is Salomón Abarbanel.” De Jood stak zijn hand uit en Willem aarzelde heel even, omdat hij geleerd had dat de Joden Jezus Christus hadden vermoord en hele erge dingen deden, maar hij herstelde zich in een oogwenk en schudde de man de hand. Hij kon echter zien dat zijn aarzeling was waargenomen.

Willem nam op uitnodiging van de Jood plaats op een stoel die tegen de muur stond.

“Guillem van de mooie verhalen, waar heb je Spaans geleerd?” vroeg Salomón.

“Ik heb een paar jaar in Galicia gewoond. Daar werkte ik op een scheepswerf als timmerman. En ik was huurling bij een

groep Zwitserse piekeniers en we hebben diverse malen met Spaanse legers meegevochten. Ook tegen ze trouwens.”

“En nu ben je teruggekeerd naar dit moerasland waar de zon maandenlang niet schijnt. Waarom? Je had zo’n avontuurlijk leven. Of ben je een ketter die zich verstoppt in deze stad waar geen Inquisitie is?” De Jood knipoogde en de zakenman moest lachen.

“Ketter? Hm, misschien wel. Maar u bent een Jood die vloeiend Spaans spreekt en dus een geliefd doelwit voor de inquisiteurs in Spanje.”

“Heel goed, Guillem. Je hebt een scherpe geest. Ik ben inderdaad uit Spanje weggegaan omdat de Joden daar, sinds de Spanjaarden in 1492 de Moren hebben verdreven, geen godsdienstvrijheid meer hebben. Joden moeten zich gedwongen bekeren tot het christendom en dan lopen ze altijd kans dat een jaloerse buurman of een ontevreden klant hen aangeeft bij de Inquisitie. Het klimaat hier is slecht voor mijn botten, de varkens in Spanje krijgen meestal beter te eten dan een zakenman in Amstelredaem en de kunsten, ach... praat me er niet van. Jullie zijn barbaren, Guillem, maar wel verdraagzame en vriendelijke barbaren.”

“Wat voor zaken doet u in Amstelredaem, Salomón? U bent toch geen geldwisselaar, hè?”

“Dat ben ik wel. Of toch een soort van. Ik ben bankier, Guillem, en uit de toon van je stem maak ik op dat je geen hoge dunk hebt van geldwisselaars.”

“Was het niet Jezus, de zoon van God, die de geldwisselaars uit de tempel verdreef? Dat was niet zomaar.”

“Inderdaad, ik ken dat verhaal uit jullie bijbel. Geldwisselaars hebben dan ook niets te zoeken in een tempel, maar des te meer in een opkomende handelsstad als Amstelredaem.”

“Weet u, Salomón, ik heb me een paar jaar geleden voorgenomen om vriendelijk te zijn tegen alle mensen, ongeacht hun afkomst of godsdienst. Bij u is dat niet zo moeilijk omdat u een vriendelijk mens lijkt, maar ik zou het fijn vinden als u me kon vertellen wat u precies doet.”

Nu nam Fernando de Bazán, de Spaanse zakenman, het

woord: “Je houding siert je, Guillem. Laat me uitleggen wat don Salomón Abarbanel voor mij betekent. Om te beginnen zal ik je maar direct vertellen dat ik zelf in een Joods gezin ben geboren in Valencia. Mijn ouders zagen zich gedwongen zich te bekeren tot het christendom omdat ze anders het land uit waren gezet door het Katholieke Koningspaar Isabel van Castilië en Fernando van Aragon. Mijn ouders waren niet rijk genoeg om in een ander land een nieuw leven op te bouwen. Ik ben echter christelijk opgevoed en mijn familie doet niets wat ons in aanvaring zou kunnen brengen met de kerkelijke autoriteiten. Toch moeten we altijd oppassen want iedereen in Valencia weet dat wij conversos zijn, bekeerde Joden.”

Willem had inderdaad in Noord-Spanje regelmatig horen vertellen over bekeerde Joden die werden beschuldigd van de meest idiote dingen, zoals vreemde rituelen met uit kerken gestolen heilige hosties, het offeren van gestolen kinderen en heksenmissen. Nog vreemder had hij het gevonden dat van Tomás de Torquemada, de wrede inquisiteur die duizenden bekeerde Joden naar de brandstapel had gestuurd, werd gefluisterd dat hij zelf een bekeerde Jood was.

“Ik reis een paar keer per jaar per schip van La Coruña in het noorden van Spanje naar Amsterdam en Antwerpen. Ik neem gedroogde vruchten, zout, kurk, wijn en soms vers fruit mee. Hier koop ik vooral vaatjes haring en in Antwerpen linnen. Zoals je weet betalen we in Spanje met maravedíes van koper en reales van zilver. Het is gevaarlijk om te reizen met veel geld en bovendien hebben de mensen in de Nederlanden geen idee van de waarde van onze munten. Omgekeerd heb ik ook niet veel aan Hollandse munten in Spanje. Dus wat doe ik? Ik breng mijn geld naar een collega-bankier van Salomón in La Coruña. Hij verbergt mijn geld in zijn kluis en geeft mij een brief mee voor Salomón in Amstelredaem waarin hij precies omschrijft hoeveel munten ik bij hem in bewaring heb gegeven. Met die brief krijg ik van Salomón de meest gunstige hoeveelheid florijnen en carolusguldens tot mijn beschikking om hier handelswaar te kopen. Andersom lever ik bij Salomón mijn verdiende geld in en dan krijg ik van hem een brief mee

voor mijn bankier in Spanje.”

“En als iemand die brief van u steelt en hem hier inlevert?” vroeg Willem.

“In die brief staat dat hij alleen geldig is wanneer de genoemde persoon hem inlevert en er staat in beschreven hoe die persoon er uit ziet. Bovendien staan er geheime codes in, die alleen de bankiers kennen,” antwoordde de zakenman. “Er bestaan trouwens ook van die brieven die niet aan een persoon gebonden zijn. Die kan ik gebruiken om direct producten bij een koopman te betrekken, mits die koopman zaken doet met een bank.”

“Dat is duidelijk. Maar hoe verdient Salomón geld en wat doet hij met al dat geld in zijn kluis?”

“Guillem, jij bent slim,” kwam de bankier tussenbeide. “Ik verdien geld door een klein verschil aan te houden in de aan- en verkoopprijs van de verschillende muntsoorten. Voorts betalen de rijke kooplui van Amstelredaem mij om op hun geld en goud te passen. Dat ligt hier ergens op een veilige plaats en daarom staan die wachters voor de deur. Het geld in mijn kluis blijft daar gewoon liggen tot de eigenaar het weer ophaalt of tot we met de andere bankiers besluiten dat het beter is om het naar een andere plaats te brengen. Als we bijvoorbeeld een bank openen op een plek waar veel wordt ingekocht door buitenlandse zakenlieden en maar weinig verkocht, bijvoorbeeld in de linnenindustrie in Vlaanderen, hopen het geld, het goud en de waardepapieren zich op terwijl er in Spanje misschien een gebrek ontstaat.”

“Hoe weet u, don Salomón, hoeveel carolusguldens u moet betalen voor een brief waarin staat dat uw klant 100 reales heeft ingeleverd in Spanje?”

“Wij hebben een eigen netwerk van boodschappers die constant door Europa reizen met de wisselkoersen van alle munten die in Europa in omloop zijn. Die koersen worden in ons hoofdkantoor in Florence vastgesteld. Als iemand hier komt met munten die wij niet kennen, bepalen wij het gewicht en het gehalte aan zilver of goud en bieden hem een wisselkoers aan waarvan wij hopen er iets op te verdienen. Die persoon

moet het zelf ook een interessante koers vinden, want anders wisselt hij niet.”

Het duizelde Willem bij al deze informatie, maar hij zag nu wel in hoe veel makkelijker zijn leven van huurling had kunnen zijn als hij en de aanvoerder van zijn compagnie hadden beschikt over een bankier en de informatie die hij zojuist had gehoord. Huurlingen kregen hun betaling in contante munt wanneer zij hun dienstverband beëindigden. Als ze hun geld al kregen, moesten ze hiermee door Europa reizen naar hun thuisland en hopen dat iemand die munten wilde aannemen. Ze konden ook ter plekke hun munten inruilen voor goud of zilver. De risico's waren enorm, want ze konden worden overvallen of gerold. De kans bestond dat ze dachten goud te kopen maar een homp beschilderd lood kregen en bovendien had bijna geen enkele huurling enig besef van de waarde van munten. Tot slot liep je altijd kans in een kroeg of bordeel te belanden met je zuurverdiende geld en te worden bestolen door een lichtekooi of een kwaadwillende uitbater. Logisch dat maar zeer weinig huurlingen ooit veilig thuiskwamen met hun spaarcenten en er een onbezorgde oude dag van konden hebben. Willem zag in hoe een compagnie-aanvoerder ieders leven kon vergemakkelijken door een overeenkomst te sluiten met een bankier, zodat hij zijn afzwaaiende soldaten zo'n veilige waardebrief kon meegeven. Willem had ineens een ander beeld van Joden en geldwisselaars, maar helemaal lekker zat het hem nog niet.

“Een prachtig verhaal, don Salomón, maar ik kwam hier eigenlijk terecht omdat ik uw cliënt don Fernando iets wilde vragen,” zei Willem. “Ik wacht wel even tot jullie beiden klaar zijn met praten.”

Willem pakte een boek van de plank nadat hij don Salomón goedkeurend zag knikken, en ging op een stoeltje zitten. Hij bladerde voorzichtig door het boek, maar omdat hij niet kon lezen, keek hij alleen maar naar de plaatjes. Het boek bestond voornamelijk uit enorme landkaarten die ingenieus waren dubbelgevouwen. Het zag er kwetsbaar uit en Willem durfde ze niet goed open te vouwen, want een boek vertegenwoordigde

een waarde waar een huurling een paar veldslagen voor moest vechten. Trouwens, hij had bij veldslagen wel eens kaarten gezien bij de officieren maar zelf begreep hij niets van kaarten, dus waarom zou hij ze willen bekijken?

“Kun je lezen, Guillem?” Salomón en Fernando waren schijnbaar uitgepraat en keken hem nu belangstellend aan. “Nee, don Salomón, maar ik zou het wel willen leren. Wat zijn dit voor kaarten?”

“Je hebt een exemplaar in handen van de Catalaanse Wereldatlas. Deze is gemaakt in 1375 van jullie christelijke jaartelling door een Spaanse Jood en zijn zoon: Abraham en Jehoeda Cresques. Heb je wel eens van de Venetiaan Marco Polo gehoord? Deze reisde tweehonderd jaar geleden naar het Oosten, over land via de legendarische Zijderoute. Hij is in gebieden geweest waar nog nooit iemand uit onze windstreken is geweest en met onder meer zijn kennis en aantekeningen is deze atlas gemaakt.”

Willem had bij de kampvuren wel eens horen vertellen over Marco Polo.

“Als je die voorste kaart uitvouwt, kun je zien dat de aarde rond is.”

Willem vouwde heel voorzichtig de kaart open en zag een blauwe bol die werd omgeven door ringen en sterren.

“Is de aarde rond?” Willem dacht terug aan zijn ‘ervaring’ toen hij meende dat te hebben gezien.

“Inderdaad, Guillem. De aarde is rond. Sommige beschavingen weten dat al eeuwenlang, maar hier in de Nederlanden dringt dat maar moeilijk door. Maar ja, ze zeggen dat alles hier pas vijftig jaren later gebeurt. Toen je in Spanje woonde, heb je toch wel gehoord van de reizen van Cristóbal Colón?”

“Ja natuurlijk. Dat is de man die men in de Nederlanden Christoffel Columbus noemt. Hij is in 1492 naar het westen gevaren en heeft nieuw land ontdekt voor de koningen van Spanje. Zelfs in de kroegen van Amstelredaem heeft men van deze zeevaarder gehoord.”

“Maar heb je dan ook gehoord waar hij uitkwam?”

“Moeilijk te zeggen. Ik weet dat hij zelf dacht dat hij in

Indië was aangekomen, maar aangezien ik tot een paar tellen geleden altijd dacht dat de aarde plat was, nam ik aan dat hij een nieuw eiland had ontdekt.”

Salomón moest lachen. “Guillem, ons beeld van de wereld verandert voortdurend. Je bent niet de enige die daar last van heeft. Colón dacht dat hij om de wereld heen was gevaren en in Indië of China was uitgekomen. Dat klopte niet, want de mensen die hij aantrof leken in niets op de Chinezen of Indiërs. Maar het klopte wel dat de wereld rond was. Hij kwam dus inderdaad in een nieuw deel van de wereld aan, dat ergens halverwege Europa en de Oost ligt. De wereld was veel en veel groter dan de dappere kapitein kon bevroeden.”

“Hoho, don Salomón. U zegt dat de wereld rond is, maar waarom vallen de mensen en dieren aan de onderkant van de wereld er dan niet af?”

“Dat is een hele goede vraag. Ik heb eerlijk gezegd geen idee. Een vriend van me in Spanje zei eens: als het uitspansel geen einde kent, zal het ook wel geen onder- en bovenkant hebben. Een Islamitisch wijsgeer dacht dat een groot ding zoals de aarde kleinere dingen aantrekt zoals de mensen en de dieren.”

“Don Salomón, ik heb vandaag meer geleerd dan in het voorgaande jaar. En nu we toch bezig zijn...” Willem wendde zich tot Fernando en haalde het geitenleren zakje uit zijn broekzak: “Wat is dit?”

Fernando lachte. “Ik kreeg het in Sevilla van een bewoner van Columbus’ nieuwe wereld. Deze man was meegekomen met Diego, de oudste zoon van Columbus, als een soort trofee. Hij had een beetje Spaans geleerd en ik raakte met hem aan de praat. Hij dacht zelf dat hij zomaar kon terugkeren naar zijn vaderland, maar de zoon van de grote kapitein dacht daar anders over en wilde de man cadeau doen aan de beheerder van de Casa de Contratación, waarvandaan alle activiteiten met de Nieuwe Wereld worden gecoördineerd. Ik heb de man vrijgekocht en voor hem een brief laten opstellen waarin staat dat hij voortaan vrij burger is. Als dank kreeg ik dit kleinood. De man kon me niet precies uitleggen waar het voor diende maar ik begreep dat het een soort vrijgeleide was voor het keizerrijk

waar hij geboren werd. Hij noemde zijn land Tawantinsuyu. Ik heb het jarenlang bij me gedragen als een soort geluksamulet. Toen jij me je verhaal vertelde, moest ik aan dit ding denken en leek het me dat de voorzienigheid had bestemd dat dit voor jou bedoeld was.”

Willem voelde opnieuw kippenvel. “Hoe heette die man, don Fernando? En woont hij nog steeds in Sevilla?”

“Zijn naam is Huáscar Yupanqui, dat weet ik nog van het opstellen van het document dat zijn vrijheid moest bewijzen. We hebben trouwens lang moeten beraadslagen met de notaris over de exacte schrijfwijze van zijn naam. Zijn volk is beschaafd, zo merkte ik uit onze gesprekken, maar vreemd genoeg hebben ze geen schrift dat ook maar enigszins op het onze lijkt. Ze leggen al hun aangelegenheden vast in deze touwtjes met knopen. De knopen staan voor aantallen, materialen en gebeurtenissen, maar ze hebben geen letters zoals wij die hebben, die een klank kunnen nabootsen. Het was dus heel lastig om letters te vinden uit onze mooie Spaanse taal die correspondeerden met de klank van zijn naam. Dit document, dat hij zelf een quipu noemt, zou aangeven dat hij een prins was en dat alle wachters in het rijk hem ongestoord moesten doorlaten. Ik vroeg hem waarom hij het aan mij gaf als het voor hem zo waardevol leek. Hij zei dat hij nooit zou kunnen terugkeren naar zijn vaderland, omdat hij niet wist hoe er te komen. Hij dacht misschien ooit iemand te ontmoeten die hem naar huis kon brengen en hij meende dat de voorzienigheid hem zou helpen via deze quipu. Hij zou voor zijn terugkeer-zonder-hulp afhankelijk zijn van een Spaans schip dat naar het eiland Hispaniola voer, maar hij beseft dat hij bij aankomst op Hispaniola onmiddellijk tot slaaf zou worden gemaakt. Daar heeft hij wel een punt, want de meesten van mijn landgenoten vinden dat indianen geen echte mensen zijn en dus ook geen recht hebben op vrijheid...”

“Vindt u dat ook, don Fernando?”

“Een gewetensvraag, Willem. Ik heb op mijn zakenreizen contact gehad met zwarten uit Afrika, geelhuidigen uit China en nu ook deze roodhuidigen uit de Nieuwe Wereld. Van huis

uit heb ik niets geleerd over hoe om te gaan met mensen van een andere kleur. Omdat mijn ouders geboren zijn als Joden, hebben ze me geleerd om respect te tonen voor alle mensen op de wereld, grotendeels ingegeven uit zelfbehoud. Ik ben geneigd om te denken dat wij, blanke mensen, een superieur intellect hebben aan alle volkeren, misschien met uitzondering van de Chinezen, die overigens nog nooit van Jezus Christus of de Joodse profeten hebben gehoord. Mijn vriend Huáscar denkt heel anders dan wij. Hij is bijvoorbeeld totaal niet geïnteresseerd in zilver en goud, maar hij verslindt boeken sinds hij heeft leren lezen en schrijven. Dat is toch opvallend? Hij zegt dat als hij ooit terugkeert naar zijn land de kennis van boeken zijn volk zal beschermen. Ik denk dat hij beter kan leren hoe je zeewaardige schepen bouwt of kanonnen en haakbussen. Huáscar is slim en minstens zo intelligent als de meeste Spanjaarden. Maar als ik hem spreek over de heilige bijbel, lacht hij me min of meer uit. Hij zegt dat zijn volk ook profeten en priesters heeft, die hetzelfde beweren als de onze, maar dat zij wat ze zeggen veel meer in de praktijk brengen. Heeft Huáscar een ziel? Ik denk het wel, maar dan toch van een kinderlijke soort, zoals een heel slim paard of een goede hond. Kan Huáscar het koninkrijk der hemelen betreden? Ik vrees van niet, want we kunnen alleen maar zalig worden door het geloof in de Heilige Drie-eenheid en de Maagd Maria. Nou ja...,” hij draaide zijn hoofd half naar de Jood Salomón; “Of door het geloof in iets dat er op lijkt.”

“Een paar uur geleden zei u in die kroeg heel andere dingen over indianen,” verweet Willem de Spaanse koopman.

“Ach, het is niet altijd praktisch om in een kroeg bij een pul bier tegen een onbekende reus dingen te zeggen die niet algemeen gangbaar zijn. Ik zei dat ik je niet geloofde, maar het feit dat ik je die quipu toevertrouwde, bewees het tegendeel. Hoe is het overigens afgelopen met die voorspelling van de nieuwe paus?”

“Niet goed, want toen ik wakker werd, was ik inderdaad vergeten wat me gezegd werd over Clemens VII. Ik heb maandenlang getracht het me te herinneren en het lag continu op

het puntje van mijn tong. Op de dag dat het nieuws bekend werd van zijn uitverkiezing kon ik me wel voor mijn hoofd slaan, want toen wist ik het weer. Daar had ik dus niets meer aan.”

De Joodse bankier vroeg Willem de volgende dag terug te komen omdat hij meer wilde weten van zijn bijzondere leven. Willem stopte de quipu terug in het leren zakje en wandelde naar het huis in de Warmoesstraat waar hij een kamer had gehuurd.

Halverwege stopte hij bij de haven en ging op een paaltje zitten. Sjouwers waren bezig om een kogge te ontladen. Ze droegen grote balen op hun hoofd naar een kleiner binnenschip van het type heude. Het grotere schip was afkomstig uit een van de Hanzesteden aan de Oostzee, dat kon Willem zien aan de witrode wimpel in de top van de mast. Op het achterschip wapperde een vlag met een Deens stadswapen. Naast de lompe en platte kogge met een midscheeps zeil lag een veel grotere kraak, afkomstig uit Spanje, misschien wel het schip waarmee zijn nieuwe Spaanse vriend naar de Nederlanden was gereisd. De kraak was het grootste schip dat er op dit moment bestond in Europa. De Santiago was een prachtig schip met zijn hoge trotse achterkasteel, dubbele mast en zijn kleinere voorkasteel. Columbus was naar de nieuwe wereld gevaren met een kraak als zijn vlaggenschip. Willem had in zijn tijd in Noord-Spanje meegebouwd aan diverse kraken. Je zag ze niet vaak in Amstelredaem. De eigenaar van een kraak stuurde zijn schip niet graag over de onbetrouwbare Noordzee met zijn zware stormen en vele zandbanken. Bovendien was het een enorme opgave om de kraak naar de Amsterdamse haven te manoeuvreren via de Zuiderzee. Koggen waren veel makkelijker met hun ene vierkante zeil en geringe diepgang, maar een kraak was daarentegen moeilijker te enteren door zeerovers en kon veel meer vracht vervoeren. Een officier van het schip stond op het achterkasteel en keek hooghartig toe hoe Amsterdamse sjouwers vaten haring aan boord brachten. Een sjouwer bleef met zijn versleten houten klomp in de modder van de kade steken

en liet het vaatje haring van zijn schouder vallen. Het barstte open en de haring viel in de modder. “Caramba, bárbaro inútil. Me lo vas a pagar!” schreeuwde de officier naar de ongelukkige man die eerst zijn klomp weer aan zijn voet deed en toen de modderige haring in het kapotte vaatje probeerde te vegen. De officier stormde van de loopplank af en begon dreigend met een rieten stokje te schreeuwen tegen de ongelukkige sjouwer die er natuurlijk geen woord van verstond, maar donders goed wist waar het over ging. Er vormde zich een klein oploopje. De andere sjouwers kwamen op het tafereeltje af, een paar vrouwen bleven stilstaan, op het dek van de kraak verzamelden zich een stuk of tien bemanningsleden terwijl Willem zich er niet mee wilde bemoeien. Hij keek van een meter of tien rustig toe. Willem begreep wat de man schreeuwde: “Verdomme, nutteloze barbaar, je gaat me betalen.” Vijf Spaanse zeesoldaten kwamen van het schip afgestormd en gingen met getrokken zwaard achter de officier staan. Toen de sjouwer weer wat opgekrabbeld was, en min of meer op zijn hurken zat, stootte de officier hem de muts van het hoofd. “Toon respect voor een Spaanse edelman, stomme armoedzaaiër.” De officier begon nu met zijn stokje op de rug van de sjouwer te slaan. Een flink aantal Hollanders had zich rondom de Spanjaarden verzameld en intimideerden hen met hun aanwezigheid, ook niet goed wetend wat ze moesten doen. Een edelman aanvallen kon zware consequenties hebben, ook al was het een buitenlander met een grote mond en een slechte houding. Willem zag dat het uit de hand ging lopen en besloot tussenbeide te komen.

De-escalerend optreden, respect tonen voor zijn cultuur, het gebruik van geweld indammen en zorgen dat niemand gezichtsverlies lijdt, nam hij zich voor. Nee, natuurlijk nam hij zich dat niet voor, want dit was de zestiende eeuw, maar Willem wist wel dat hij moest voorkomen dat er slachtoffers vielen en aangezien hij waarschijnlijk de enige persoon op de hele kade was die Spaans en Nederdiets sprak, was hij de aangewezen man daarvoor.

Hij duwde zijn grote lichaam tussen de woedende Spanjaard en de ongelukkige man op de grond waarbij hij de

Spanjaard zijn rug toekeerde en in gebogen houding op de sjouwer insprak. Willem rekende erop dat de Spanjaard hem niet van achteren zou neersteken. Hij verhief zijn stem, maar zijn woorden waren vriendelijk. “Deze man denkt dat ik boos op je ben, maar dat ben ik niet. Ik probeer je te helpen. Doe net alsof je om genade smeekt, hij verstaat er toch geen woord van.” Willem schreeuwde en hield zijn hoofd dicht bij het hoofd van de sjouwer, om de Spanjaard te laten denken dat hij boos was. De sjouwer keek hem eerst vragend aan en toen drong het tot hem door dat Willem hem hielp. Hij klemde zich aan Willem vast en zei op smekende toon maar iets te overdreven: “Zeg die rare Spanjool dat hij de pest kan krijgen en dat ik er niet over pieker om hem te betalen. Zeg hem dat, o goede man, want ik heb geen duit om aan mijn schurftige kont te krabben en deze heer kan het best met een vaatje haring minder doen.” Willem moest bijna lachen maar hield zich in. “Smeek nog maar even verder, o schurftige, en vergeet vooral niet om je aan mijn broekspijpen vast te houden zodat het echter lijkt.” De man klemde zijn beide armen om zijn been. “Laat me gaan, zodat ik thuis bij mijn vrouw en bloedjes van kinderen het geld dat ik niet heb, kan halen om deze edele man genoegdoening te geven, maar niet heus.”

Willem draaide zich nu om, met de sjouwer nog steeds aan zijn broekspijp hangend. Tegen de Spanjaard zei hij in het Spaans: “Deze man heeft vreselijke spijt van zijn daad. Hij geeft zijn erewoord dat hij naar zijn huis gaat om het geld te halen dat hij u schuldig is.”

“Hoe durft u tussenbeide te komen als Alfonso, de kleinzoon van Juan Fernando Pérez de Guzman y Suarez de Figueroa, de graaf van Medina-Sidonia een arbeider terecht wijst?” De Spanjaard keek hem hooghartig aan. Dat viel hem niet mee, want Willem stond op ademafstand van hem en torende anderhalf hoofd boven de edelman uit. Willem voelde hoe de sjouwer zijn broek losliet en zich hoogstwaarschijnlijk achter zijn brede rug en uit het zicht van de boze Spanjaard uit de voeten maakte. “Ik weet niet of deze man terugkomt, maar ik weet wel dat ik u van een diplomatieke afgang heb

gered. De schepenen en de schout van Amsterdam worden erg boos wanneer buitenlandse zeesoldaten met getrokken zwaard op de kade staan. Uw adellijke titel had u dan niet kunnen redden. Bovendien had u aangevallen kunnen worden door een woedende menigte. Er zijn edelen voor minder uit elkaar gescheurd door een Amsterdamse menigte. Wees verstandig en keer terug naar uw schip met uw soldaten. Dan raakt er niemand onteerd of gewond en de enige schade is een vaatje haring. Uw soldaten zien er ook niet uit alsof ze u heel enthousiast gaan verdedigen.” Een van de Spaanse soldaten maakte oogcontact met Willem en knipoogde. “U hoort hier nog van,” brieste de graaf met de lange achternaam en maakte rechtsomkeert, gevolgd door zijn soldaten. De ene soldaat wisselde nog een blik van verstandhouding met Willem in het voorbijlopen.

Willem draaide zich om, maar de ongelukkige sjouwer was natuurlijk nergens meer te zien. De menigte verspreidde zich, een beetje teleurgesteld dat het niet tot een lekkere rel was gekomen. Het zweet brak hem nu pas uit. Hij had zijn leven gewaagd voor iemand die hij niet kende, maar hij voelde zich trots dat hij slim had gehandeld zonder geweld te hoeven gebruiken.